



Fidus (Hugo Höppener):
Lichtgebet - lysbøn. 1894

Friluftsliv efter de grønne bølger

Kropsøkologiens nye modsætninger

INDLEDNING

Folks praktiske forhold til naturen, som vi kalder “friluftsliv”, har i Danmark som i Tyskland ikke udviklet sig lineært, men i historiske bølger. Det viser nyere forskning også for Sveriges og Skotlands vedkommende. Og hvad skete der efter den tredje grønne bølge fra 1960/80’erne? Artiklen undersøger naturbegrebets nye konfiguration, dets praktiske baggrund i gestaltning af rum og sted, i løb, bevægelseslandskaber og kropsøkologi. Naturens fraktale (anti-) geometri bliver synlig og en ny humanisme, der ikke – som den klassiske humanisme – stiller “individet” mod “naturen”, men medmennesket i sammenhæng med medverdenen.

Mennesker sidder i en foredragssal og taler om naturen. Lad os foretage et eksperiment. Vi spørger: Hvor er naturen her i rummet? Folk kigger sig omkring. Stolene eller bordene er lavet af træ – er det nu natur? Næppe som sådan. Måske står der en enkelt indendørsplante, men virker den ikke kunstig – eller er den måske lavet af kunststof? Er naturen helt gemt væk fra vor verden?

Efter en del tøven begynder den ene eller den anden i salen at le eller smågrine. Folk ser hinanden i ansigtet. Aha-oplevelsen breder sig. Noget naturligt er der alligevel. Det er i vore ansigter – ansigt til ansigt – at vi finder naturen.

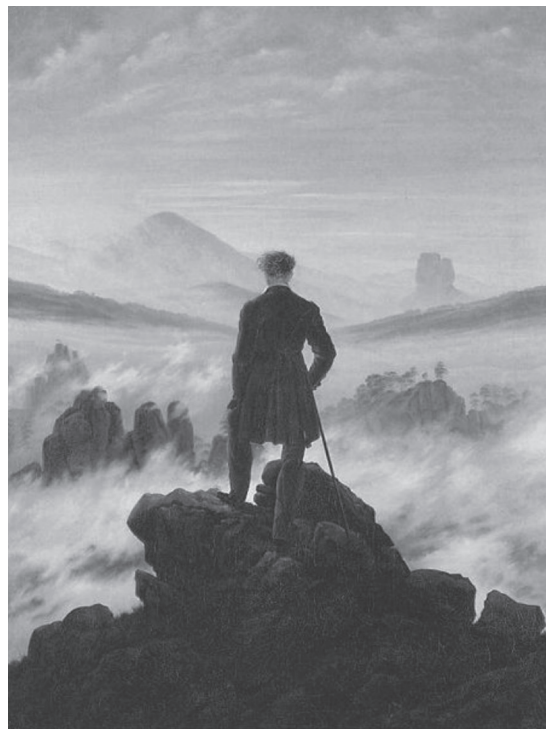
Natur er altså ikke bare “naturlig”. Og desuden er naturen historisk foranderlig.

TRE GRØNNE BØLGER

Friluftslivets og naturforståelsens historie har ikke udviklet sig lineært, men i historiske bølger (Eichberg & Jespersen 1985). Fra mellem 1770 og 1820 begyndte folk at vandre ud i naturlandskaber som heder og bjerge – landskaber, som man tidligere havde foragtet eller frygtet og søgt at undgå. De blev nu pludseligt opdaget som noget

værdifuldt og beskrevet i sværmeriske vendinger. Mens man tidligere vandrede af nød eller af tradition, som svendevandring og pilgrimsfærd, blev vandreturen nu til en aktivitet med værdi i sig selv – eller med tillagt pædagogisk værdi.

De fornemme legemsøvelser, de såkaldte adelsmæssige eksercitier, havde man i 1600/1700-tallet typisk dyrket indendørs i haller, det være i dansesal, ridehaller, fægtesal eller boldspilhaller. Men nu begyndte borgerlige unge at dyrke gymnastik i det grønne og opdagede naturparker som ideelle øvelsessteder, mens den engelske park med sine krumme veje og naturlignende former erstattede den franske haves geometriske mønstre. Man op-



Caspar David Friedrich 1818: Vandreren over skyerne

rettede gymnastikpladser uden for byen og mellem træerne. Og så udviklede man nye former for leg og løb i det grønne. Folk begyndte at dyrke svømning og byggede svømmeanlæg ved vandet. Og ridning, som tidligere havde været en geometrisk øvelse, blev til en hurtighedsaktivitet om kap, gerne på tværs af landskabet.

Oven i disse nye praksisformer skabte romantikken en overbygning af litteratur og billeder med stærk følelsesladet karakter (Safranski 2007). Først i kraft af denne følelsesrevolution kunne mennesker opleve naturen på den sværmeriske og værdibesatte måde, som i dag betragtes som "naturgiven".

Mellem 1900 og 1930 forstærkede nye impulser denne proces "ud i det grønne" og skabte nye former for udfoldelse og praksis i naturen. Nu organiserede unge sig pludseligt i særlige ungdomsbevægelser, der vandrede ud i det grønne – spejdere, woodcraft-folk, socialistisk ungdom DUI og tyske vandrefugle. De dannede autonome grupper for at dyrke deres selvorganiserede lejrliv, sange, danse og lege i det grønne. Snart opdagede officerer og pædagoger denne udvikling og prøvede at bruge den til at kontrollere og disciplinere de unge. De unge skulle "væk fra gadehjørnerne" – og denne vej førte også ud i det grønne.

Samtidigt fik den engelske sport en ny social bredde og udbredtes som outdoor games. Hvad der tidligere havde været en eksklusiv borgerlig klubvirksomhed, blev nu til en massebevægelse omkring boldspil og andre lege og konkurrencer på grønsværen.

Gymnastikken havde efter den første grønne bølge i 1800-tallets anden halvdel trukket sig tilbage til gymnastiksalen, men blev nu også forandret. Den indtog igen det grønne uderum, nogle gange i kombination med friluftsk aktiviteter og beklædningsreform. Dette skete på bag-



AF
HENNING
EICHBERG

grund af nye livsreformsbevægelser og af vitalismen, der i en underlig blanding af sundhedspolitisk bekymring, halvreligiøs sværmeri og æstetisk iscenesættelse introducerede nøgenkultur og anden friluftskaktivitet (Wedemeyer-Kolwe 2004; Hvidberg-Hansen & Oelsner 2008).

I samme sammenhæng og til lignende formål skabte man nye typer af anlæg i byerne, især badeanstalter, legepladser og parkanlæg. Og desuden bevægede folk sig gennem skisport og orienteringsløb, cykelsport og rosport ud i naturen.

Igen gav de nye praksisformer liv til overbygninger af litterær, kunstnerisk og politisk art. Johannes V. Jensen og Jeppe Aakjær satte nyromantiske ord på de nye erfaringer. Sangkulturen blev beriget med natursange. Og i det politiske felt oversatte naturfredningssagen alt dette til fredningspolitik og gav stof til nye typer af kontroverser.

Men, som sagt, det drejede sig ikke kun om nye ideer, men om en ny samfundsmæssig og kropskulturel praksis. Hvor tæt på kroppen processen foregik, viste sig i forholdet til hudens farve. Indtil 1800-tallet havde man social status ved at have hvid hud. Med den nye grønne bølge derimod blev solbrændt hud til en positiv markør. Der gik også klasse-mæssig distinktion ind i sagen, idet den solbrændte hud nu ikke længere henviste til bøndernes habitus eller arbejder-



Tyske Wandervögel.

kilde: http://www.emmet.de/wan_vogel.htm

klassen. Men bronzeringen var nu knyttet til en ny friluftslivspraksis og en ny æstetik.

Fra 1970'erne og frem forandrede friluftslivet sig på ny. Men nu pegede transformationerne i mere forskellige og ofte modsætningsfyldte retninger. Turcykling blev til en massebevægelse, og bymarathon bevægede tusinder af mennesker gennem byen – men hvordan forholdt byen sig til naturen? Hippiekulturen og ø-lejr-bevægelsen søgte tilbage til “det enkelte liv”, mens mountainbiking stod for en teknologisk erobring af den grønne natur. Med stærk inspiration fra Norge vandt “det primitive friluftsliv” frem, mens unge med deres adventurerace også gerne brugte naturen som ramme for nye konkurrenceformer. Grønne græsrodsaktiviteter tog miljøspørgsmål kritisk op, mens golfspporten oplevede et boom, der også kunne belaste miljøet. Folk joggede – og dyrkede højteknologiske ekstremsports.

Igen skete der også noget på overbygningsplanen. I den overordnede miljøpolitik ændredes perspektivet fra naturfredningens beskyttelsesintention til økologien, som udfoldede sig som en ny forestilling om en større sammenhæng mellem menneske og natur. I sammenhæng med landskabsomlægning, erhvervsudvikling og turismefremme gav den tredje grønne bølge stof til tanken om danske nationalparker. Og i kunstens område var det land art, der udtrykte de ofte modstridende tendenser om natur og kunstighed, som-om-natur og naturlig forgængelighed.

FRILUFTSLIV I SVERIGE

Den historiske bølgebevægelse i forhold til naturen var ikke et særkende for Danmark (og Tyskland). Den blev også beskrevet for Sveriges vedkommende (Sandell & Sörlin 2008). Her trådte nogle bemærkelsesværdige nationale særtræk frem. Også i Sverige begyndte bølgebevægelsen omkring år 1800, da rejsen i praksis og i litteraturen blev til noget nyt. Romantiske myter blev opdyrket og landskabet nationaliseret.

Efter 1900 organiserede man især ski og spejdervæsen. *Allemansrätten* fastslå naturens tilgængelighed på det politiske plan. Henvendelsen til naturen gik sammen med en kulturkritik, der stillede sundhed kontra nervøsitet. Fra 1920'erne fik dette en ny social bredde, der førte frem til det socialdemokratiske *folkhemmet*. I 1960'erne forandrede vilkårene sig også i Sverige gennem samfundets forbrugskultur og motorisering. Og så kom øko-tourismen til. Og stien – som noget tredje mellem natur og kultur (Bischoff 2012).

FRILUFTSLIV I SKOTLAND

Lignende historiske diskontinuiteter finder man også i Skotland (Eichberg 2012: 72-84).

Her skabte den litterære romantik ved udgangen af 1700-tallet billeder om det arkaiske og særprægede *Highland* og de vilde klaners liv. Snart gjorde turismeindustrien sig gældende med bjergbestigning i Skotland og masseturisme gennem dampskibe og jernbaner. Erobringen af det skotske landskab gennem turisme og *outdoor sports* medførte det såkaldte landspørgsmål. Rige, aristokratiske grundejere fra England tilegnede sig store dele af de skotske Highlands og brugte dem til jagt. Dette fremkaldte folkelig modstand. Sport og landskab blev kamppladser for sociale og nationale konflikter.

Fra slutningen af 1800-tallet gjorde bevægelsen for nationalparker sig bemærket. Skotten John Muir blev i USA "faderen af de nordamerikanske nationalparker" og "vildnissets profet". I Skotland selv var imidlertid interessernes modsætninger i første omgang alt for stærke, med grundejerne og energikoncernerne som opponenter. Omkring år 1900 udviklede der sig også en ny type af ungdomsorganisationer også i Skotland – *Scouts* fra England, *Woodcraft Folk* fra Amerika og *Outward Bound* med rødder i tysk oplevelsespædagogik. Skotske vandrehjem blev bygget fra 1931.

De nyromantiske ideer og nationalparksinitiativer fik senere økonomisk hjælp fra de såkaldte *charities*, private velgørenhedsfonde. *The National Trust for Scotland* købte land til fredning. I den tredje fase tænkte man desuden sport, outdoor activities og landskab i en sammenhæng, især med den skotske selvstændighed i 1999 og Edinburgh-regeringens velfærds politik. Nu etableredes nationalparkerne, og i 2003 åbnede en lov for offentlig tilgang, der ligner nordisk allemandsret. I nationalparkerne tilbyder outdoorcentre aktivitetsmuligheder. En ny professionel figur, de skotske *rangers*, or-

ganiserede sig i 1974. De kombinerer praktisk naturforvaltning med miljøbevidst handling og miljøundervisning og ligner de danske "naturvejledere".

OG EFTER DEN TREDJE GRØNNE BØLGE?

Den tredje grønne bølge har frembragt mange nye praksisformer og rammebetingelser for natur- og friluftslivet, med ølejre i Danmark, økoturisme i Sverige og rangers i Skotland. Men den har ikke forvandlet vor verden til et romantisk naturlandskab. Vi er ikke dér, hvor vi måske med Ulf Lundell drømte os hen:

*"Jeg er skabt til åbent landskab,
hvor vindene får fart.
Hvor lærken hænger himmelhøjt
og synger smukt og klart...
Jeg er skabt til skumringstimer
og aftenbrisens sus.
Med hanegal på afstand og
med langt til næste hus."*

Hvor står vi nu, 30 år efter de tre grønne bølger blev beskrevet? Sommerlande og vandlande – fra Lalandia til Bon Bon Land – tilgodeser familiernes behov for et midlertidigt liv i en kunstig, gerne eksotisk som-om-natur. Verdens regnskove dør fortsat eller måske endda med forøget hastighed. Mens forskere og politikere dyrker illusionen om gennem *genetic engineering* at berige naturen, forsvinder der hver dag 130 dyre- og plantearter fra kloden. De miljøaktive græsrodsbevægelser er mange steder gået i opløsning eller overlever som halvbureaukratiske NGO'er, mens besætterlandsbyerne med deres runde træhuse er ryddet af vejen. Grønne partier blev nogle steder til regeringspartier, der sikrer den industrielle kapitalismes globalisering. Bilismen har vokset sig større i Danmark

og trukket nye motorvejanlæg med sig. Befinder vi os i en ny restaurativ periode?

Men på den anden side eksperimenterer skoler med “den grønne dag”, bringer børnene ud i skoven en gang om ugen og deklarerer sig som udeskoler (Bentsen 2012; Dubillot 2013). Natur- og friluftsgårde tiltrækker folk. Der er blevet oprettet naturvejlederuddannelser og -jobs. Idrætsorganisationerne ansætter konsulenter til at gøre idrætten “grønnere”. Græsrodde stiftede *Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv*, og højskoler tilbyder strabadsture, bike & hike, havkajak, telemarkski, snowboard, windsurfing og overnatningsture. Grøn mad har fundet sin faste plads på supermarkedets hylder. *Greenpeace* er aktiv og populær, *Robin Wood* kæmper om verdens skove, og *Dyrenes Befrielsesfront* har skabt uro. Skovbørnehaver bringer de små i kontakt med det grønne – skønt med øget bus-transport til følge. *Lokale og Anlægsfonden*, som oprettedes på baggrund af den brede kritik af idrættens containerarkitektur, fremmer innovativ handling – ikke mindst gennem faciliteringen af “det aktive udeliv” (Andkjær, Arvidsen & Dalgaard 2013). Og kunststof-skibakker vokser frem på dansk grund – surrogatnatur for et land, der mangler bjerge, is og sne?

Overordnet planlægger man danske nationalparker (Stoltze 2010). Man taler også om Danmarks genforsumpning, hvilket er en revolution efter halvandet århundreders dræning og “landvinding”. Nationalparksplanerne har ført til lokale konflikter med grundejere, som nogle steder havde succes med at blokere sti-planer og holde deres landområder uden for nationalparkerne (Eichberg 2000; Haahr 2013). På den nationale plan prøvede den borgerlige politik efter 2001 et anti-grønt backlash, men det blev snart derefter korrigeret – dengang med miljøministeren Connie Hedegaard som ansigt på.

Ordet “friluftsliv” fik genklag i det internationale og blev til et engelsk og tysk begreb (Liedtke & Lagerstøm 2007). Ikke mindst fik den nyere bevægelse “ud i det grønne” en ny profil, ved at den blev præget af ældre (Hansen-Møller 2011). Ældre foretrækker at bevæge sig ud i det grønne, og planlæggere er mere og mere begyndt at orientere sig efter netop dette behov. Dette forhold gør en forskel over for de ungdomskulturer, der bar modernitetens klassiske tre grønne bølger.

Prøver man at karakterisere aktuelle eller at forudsige kommende tendenser, så vælger man normalt mellem to muligheder. Enten bestemmer man en herskende tendens og forlænger denne ud i fremtiden – fortsættelsens vej. For naturbrugets historie er fremskridtstanken et typisk eksempel på en sådan ekstrapolation, der peger på teknologiske løsninger for alle mulige problemer. Eller man spår den store forandring, gerne det helt store spring – omvæltningens vej, som kan være enten en katastrofe eller en revolution. I naturbrugets historie har dommedagsprofetier spillet en vigtig rolle især siden 1970'erne. Natur- og friluftslivets historie med sin bølgestruktur lægger imidlertid hverken op til det første eller det andet, skønt både kontinuiteter og diskontinuiteter bliver synlige. Den konfigurale betragtning får mere gavn af spørgsmålet, om eller hvor der tegner sig nye modsætninger – altså en tredje og mere dialektisk søgende tilgang.

NATURBEGREBETS NYE KONFIGURATION

Hvor er vi henne med naturen? Skønt svaret ud fra de nyere praktiske erfaringer er sammensat, modsigelsesfuldt og næppe entydigt, viser det nævnte eksperiment i indledningen, at en ny naturforståelse måske har vundet frem. Det tredje naturbegreb efter de to, som man tidli-

gere havde brugt med kulturel selvfølgelighed, har taget klarere former.

Menneskets ansigt er nemlig ikke naturligt, fordi alt er natur, altså fordi mennesket – set med naturvidenskabens øjne – er et væsen af fysisk, kemisk og biologisk art. Dette naturbegreb ville, historisk set, svare til naturforståelsen fra tiden før den første grønne bølge, da man tænkte natur som *ordensnatur*, natur som det hele, som vi fortsat bruger i begrebet “naturvidenskab”. Dette naturbegreb lever ganske vist videre i mange varianter, men karakteriserer ikke den skitserede situation. Menneskeansigtet er ikke naturligt, fordi det er biologisk.

Vi er heller ikke naturlige i den modverdens forstand, som de tre grønne bølger skabte modernitetens revolutionære drømme om – befrielsesnatur. Den har vi ganske vist ikke glemt, men den passer ikke til den nævnte situation. Vort ansigt er ikke naturligt, fordi vi har befriet os fra den menneskeskabte unatur, og tilhører den originale “grønne” verden, som vi kan gå “ud” i eller vende “tilbage” til. Det er heller ikke nødvendigt, at vi – vort ansigt – bliver beskyttet gennem den type fredning, som især den anden grønne bølge har udviklet for at beskytte naturen.

Snarere har vi natur i ansigtet, fordi der er en indre pointe i naturen, som vi bærer med os som mennesker, på godt og ondt. “Under brostene ligger stranden”, var en parole fra 1968. Denne tredje natur, som vi har opdaget med og efter den tredje grønne bølge, viser sig snarere gennem menneskenes rynker end gennem det glatte, smarte ansigt, som fitnessindustrien dyrker – altså som *indre økologi* og *kropsøkologi*. Og naturen kommer til udtryk gennem menneskenes praktisk-aktive forhold til medverdenen – altså gennem en slags *politisk økologi*. Denne natur kan man godt kæmpe for, dog ikke først og

fremmest ved at frede den, men ved at nyskabe den gennem innovativ økologisk handling.

Fra “naturfredning” til “økologi” – naturbegrebets konfigurationsskifte er ikke indskrænket til det begrebsmæssige. Overbygningen har en basis i folks kropslige praksis. Det viser sig i rummets konfigurationer. Ved at løbe, altså i en basal idrætslig praksis, har folk i høj grad forladt det standardiserede rum og løbebanens rette linie. Jogging, bymarathoner med deres karnevalistiske træk, løbetræf og andre løbeformer er blevet til en bred folkelig praksis, der forholder sig snarere til stedet end til rummet. Løbet fører hen til og labyrintisk omkring de unikke steder i menneskenes livsverden, til *place* snarere end *space*. Det her er min by, siger fødderne. Du er min skov, siger løbet. Det her er min vej. Men på den anden side gør “fødderne” sig også uafhængig af givne steder, hvor man samles til de populære folkeløb og bymaratoner helt fra Odense og Kolding til Berlin og New York. Hvad siger fødderne her? Hinsides de etablerede dualismer aner man noget tredje. En ny mangfoldighed? Nye paradokser?

Løbets – altid kulturelle – forhold til naturen ligner den “natur”, som mennesket med sine rynker bærer i ansigtet. Hvordan kan man nærmere forstå denne sammenhæng?

NATURENS FRAKTALE ANTIGEOMETRI

I takt med den tredje grønne bølge gav en opdagelse fra 1970erne os et nyt intellektuelt instrument i hånden til nærmere at beskrive forholdet til naturen. Det var opdagelsen af det fraktale.

Folkets løb gennem byen og løberens vej gennem skoven, rynkerne i ansigtet og de grønne blade på træet er karakteriseret ved et fælles niveau af kompleksitet, som er placeret et tredje sted mellem kaos og den rette linie, mellem total uorden og den panoptiske geometri. Den-

ne tredje dimension har man ud fra matematiske overvejelser og computersimulationer kaldt den fraktale dimension (Mandelbrot 1983).

Fraktalernes geometriske former kontrasterer mod de klassiske "glatte" former af trekant og kreds, parallelere og kugler, som den vesterlandske skoleviden har opdyrket gennem århundreder, som om de konstituerede "den egentlige" geometri. Livets former, som vi kalder naturlige, lader sig imidlertid ikke beskrive gennem den glatte, panoptiske geometri. Planteformer og skyer med deres bizzarre æstetik, vandhvirvler og kystlinier, kropsceller og blodårer, fiskestimer og menneskemængder danner mønstre, som man tidligere har kaldt "matematiske monstremmer" eller "naturens luner" ("*sports of nature*"), og som man afviste som seriøs matematisk genstand. Eller som man plejede at omskrive som besynderlige, blæksprutteagtige, boblende, bumsede, flimrende, foldede, forgrenede, forvirrede, hvirvlende, indviklede, kornede, knortede, knudrede, krøllede, labyrintiske, mærkelige, omsiggribende, pjuskede, polypagtige, rynkede, sammenfiltrede, skummende, slangebugtede, slyngede, snoede, snørklede, sprudlende, sære, tangagtige, tilfældige, trævlede, uigennemskuelige, vilde eller virre. Den nye fraktale geometri nærmer sig en matematisk beskrivelse af disse naturlige former.

Det drejer sig imidlertid om mere end en matematisk rationalisering – og i det hele taget om mere end former. Der er følelser og lidenskaber i spillet, angst og lyst. Miljøets dybdepsykologi viser i retning af, hvad Gaston Bachelard (1938) har kaldt "elementernes materialistiske psykanalyse". Fraktalerne åbner op for en slags antigeometri. (Anti-) geometrisk form, kropslig praksis og dybere følelser hænger sammen i en medverdens økopsykologi.

Natur-og friluftsliv består ved en nærmere betragtning af fraktale bevægelser. Det gælder også de labyrintiske bevægelser, som karakteriserer byen som bevægelseslandskab (Eichberg 1999). I denne forstand ligger byen netop ikke uden for natur- og friluftslivets verden.

HEN IMOD EN MELLEMLHUMANISME?

Dybdeøkologien har endnu et andet aspekt. De senere år har klimakatastrofer af ny kraft og voldsomhed hærgnet mange steder i verden, endog i det hyggelige, civiliserede Danmark. Det skete stik imod alle forudsigelser om, at mennesket nu endeligt havde "frigjort sig fra naturen". Tværtimod ser det ud til, at netop "humanistiske" frigørelsesstrategier og -teknologier kraftigt har bidraget til katastrofernes nye, orkanagtige dramatik. "Naturen slår tilbage", siger man – og projektet om "menneskets" herredømme er kommet i knibe.

Ekspertgrupper udsender igen og igen alarmerende beretninger. Således konkluderede den tyske regerings *Wissenschaftlicher Beirat Globale Umweltveränderungen* (WBGU, 2000), at 15 procent af klodens landoverflade burde stilles under beskyttelse, hvis man ville standse arternes dramatiske død; det ville koste en brøkdel af de subventioner, som det offentlige bidrager med til naturens ødelæggelse. Opgøret med denne offentlige politik er imidlertid mere end et beskyttelsesproblem. Grundlæggende spørgsmål rejser sig omkring den humanisme, som den vesterlandske tænkning har opdyrket som moderne. Det kommer til udtryk i en fornyet debat om modsigelsen mellem humanismen og naturalismen.

Mennesket er tingenes mål, siger den antropocentriske mainstream. "Gå hen og gør dig jorden underdanig" – da denne humanistiske logik efterhånden viste sin ødelæggende og må-

ske ligefrem eksterministiske kraft, begyndte i 1970'erne en ny, "grøn" naturalisme at svare igen. Der eksisterer noget større, som unddrager sig menneskets indgreb. Mennesket er indlejret i naturen, og der er grænser for vækst. Antropocentrismen er et problem. – Men også dette siger du som menneske, replicerer humanismen og vejrer lige om hjørnet faren for en ny antihumanisme, for en "økofascisme". Der eksisterer kun menneskerettigheder, og dyr har ingen rettigheder (Fenger-Grøn 2000). – Men hvorfor har vi så alligevel, og netop i takt med moderniteten, udviklet regler om dyrenes beskyttelse? – spørger naturalismen igen. Hvad gør vi ved os selv som mennesker, når vi frakender dyr deres rettigheder?

Det ser altså ud til, at vi kun har valget mellem den "humane" kolonialisme, hvor det enkelte menneskes Jeg bliver blæst op til at være Gud over det hele – og en antihumanisme, som argumenterer med "naturen" som en "objektiv, biologisk" reference uden for mennesket, uden at tage naturbegrebets kulturelle relativitet til efterretning. Igen er det noget tredje, som bliver overset – relationen, vekselvirkningen, mellem'et. Der eksisterer noget større end det enkelte menneske, noget der var foran os og er med os, om vi vil det eller ej, og som unddrager sig menneskets indgreb.

Dette større kan oven i købet godt forstås ud fra den humanistiske logik selv: Større end mennesket i ental er menneskene i flertal. Menneskets navle vidner om, at der var mennesker før. Mennesket (i ental) er ikke alene i verden. Grundtvigs (1817) antropologi drejede sig om dette – med den levende vekselvirkning som praktisk pointe. Martin Buber (1992) knyttede an til det med det dialogiske princip – og med mødet og du'et som pointe. "*Mennesket er mennesket med mennesket.*"

Tager man udgangspunktet i medmenneskeligheden i stedet for individet, så havner man ved en humanisme af anden grad, en slags social- eller mellemhumanisme. Det menneskelige ligger ikke kun i den enkelte, men *mellem* menneskerne. Menneskets dødelighed og medmenneskets eksistens dokumenterer, at det enkelte menneske – og dermed den traditionelle humanisme – har grænser (Jespersen 2000).

Fundamentalt har man altså med to forskellige humanismer at gøre, alt efter om man tager mennesket i ental eller menneskene i flertal som basis. Hvis vi siger, at det menneskelige er et Mellem, et Med eller Sam, så giver det en anden pointe end den etablerede individualisering af Selvet. Og det gælder ikke kun i forholdet til det sociale, men også i forholdet til den ikke-menneskelige natur. Vejen er ikke så lang fra mellemhumanisme som socialhumanisme til et ydmygt og dialogisk forhold til medverdenen. Både naturen og det sociale lægger op til en udvidet humanisme – mennesket er i sin kerne medmenneske.

Diskussionen om "naturalisme vs. humanisme" som enten-eller er dermed forældet (Sloterdijk 1998). Ikke desto mindre dyrkes den forsat med stort engagement, og dette viser, at sam-humanismen ikke er en selvfølgelighed. Den er en fornyelse, som med eller efter den tredje grønne bølge har grebet om sig. Og den er ny på trods af nogle lignende tanker hos Grundtvig (som tilhørte den første grønne bølges tid) og Buber (som tilhørte den anden bølge).

Sådan set er natur- og friluftsliv et møde med det, der er større. Det er en måde at sige "du" til medverdenen på.

BEVÆGELSESLANDSKABER OG KROPSØKOLOGI

Naturens konfigurationer – det være sig som det fraktale eller som det større – er ikke kun

et spørgsmål om filosofisk forståelse og heller ikke kun om kontemplativ praksis. Naturen står midt i de aktuelle politiske modsætninger. Det viser også et yderligere eksempel: Store dele af dansk landbrugsjord er blevet braklagt gennem de senere år og årtier. Jordens økonomiske værdi har forvandlet sig til det modsatte: Landmanden bliver subventioneret for *ikke* at dyrke jorden. Denne paradoksale situation kalder på en ny samfundsmæssig vurdering af, hvad vi vil med vort land i stedet for den tidligere produktivisme. Projekter om “brugsnaturen” er blevet udviklet for at nyskabe landskabet som oplevelses- og bevægelseslandskab for bl.a. byboere (Præstholt 1996).

Igen befinder man sig dermed uden for den gamle dialektik mellem naturens kolonisering – gennem urbanisering, facilitetsbebyggelse, asfaltering etc. – og naturens fredning. Der er næppe noget i det nedslidte landbrugslandskab, der fortjener at blive fredet. I stedet skal steder af ny kvalitet etableres, det være gennem stisystemer, kunstværker af “land art”, kunstige urskove eller idrætslandskaber af ny art.

Uanset hvad man konkret satser på, kan dette føre til sammenstød med jordejernes ejendomsret. Forestillingen om friheden for privatejendommen står imod folks frihed til at bevæge sig i deres land, eller hvad man i den nordiske tradition kalder allemandsret. Forskellige frihedsbegreber støder sammen – der er lagt op til kulturkamp (Haahr 2013). Hvilket frihedsbegreb refererer natur- og “fri”-luftslivet til?

Landskabet er ikke kun det grønne land “derude”. Byen er et bevægelseslandskab (Borgogni 2012). By som bevægelseslandskab er noget andet end titlen “grøn by”, som nogle kommunalbestyrelser konkurrerer om – og alligevel ikke helt forskellig. Til fælles har de, at “det grønne” ikke kun ligger “derude”, og derfor er der

lagt op til sammenstød “her hvor vi bor”. Og natur- og friluftsliv er her, hvor vi bevæger os.

Ikke mindst inden for idrætten er der lagt op til sammenstød. “Grøn idræt” er mere end retningslinjer for sparsomt naturforbrug ved gymnastikstævner eller økologisk mad i idrættens cafeterier. Det er i idrættens bevægelse selv, at idrættens økologiske kvaliteter og modsigelser fremtræder. Der er praktisk-kropslig, bevægelseskulturel forskel mellem idræt som en del af naturforbruget, idræt som naturfredning og idræt som innovativ kropøkologi. Hverken friluftsliv eller “naturen” går op i en højere enhed, men der er nordisk friluftsliv, der “ikke efterlader spor”, side om side med adventure-race (Andkjær 2008). Friluftsliv er de unges parkourløb i storbyens “jungle” (Angel 2011; Larsen 2014) side om side med de ældres vandretur ud i det grønne.

LITTERATUR

Andkjær, S. (2008). *Friluftsliv i Danmark. Unges deltagelse i organiseret friluftsliv set i kulturelt perspektiv*. Odense: Syddansk Universitet, ph.d.-afhandling

Andjær, S., Arvidsen, J. & Dalgaard, K. (2013). *Rum og rammer for aktivt udeliv*. Odense: Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Angel, J. (2011): *Ciné Parkour. A cinematic and theoretical contribution to the understanding of the practice of parkour*. No place, PhD

Bachelard, G. (1938). *La psychanalyse du feu*. – English 1964: *Psychoanalysis of fire*. Boston: Beacon

Bentsen, P (2012). *The Concept of Udeskole in Danish Schools*. University of Copenhagen

- Bischoff, A. (2012). *Mellom meg og det andre er der stier. En avhandling om stier, mennesker og naturopplevelse*. Ås: Universitetet for miljø og biovitenskap, ph.d.-afhandling
- Borgogni, A. (2012). *Body, Town Planning, and Participation – The Roles of Young People and Sport*. (= Studies in Sport, Physical Education and Health. 186) University of Jyväskylä, PhD
- Buber, M. (1992). *Jeg og Du*. København: Reitzel. Først 1923
- Dubillot, S. T. (2013). *Etniske minoritetspiger i udeskolen – en mulig tilgang til øget deltagelse i fysisk aktivitet*. Københavns Universitet, speciale
- Eichberg, H. & Jespersen, E. (1985). *De grønne bølger. Træk af natur- og friluftslivets historie*. København: Fredningsstyrelsen 1985. 2. udg.. 1986 Gerlev: Bavnebanke. 3. udg. 2001 Vejle: DGI
- Eichberg, H. (red.) (1999): *Idrætten og byen*. Vingsted: DGI forskning
- Eichberg, H. (2000): "Movement landscape – scenarios and grassroots conflict. Green revitalization in a Danish rural area." In: *Studies in Physical Culture and Tourism*, Poznan/Polen, vol.7, 141-160
- Eichberg, H. (2012). *Idrætspolitik i komparativ belysning – national og international*. Odense: Syddansk Universitetsforlag
- Fenger-Grøn, C. (2000): Hvad i alverden bør frejdes? *Dagbladet Information*, 4.maj
- Grundtvig, N.F.S. (1817): *Om mennesket i verden*. Nyudgave af Korsgaard, O. (red.) (1997): *En orm – en gud*. Odense: Odense Universitetsforlag
- Hansen-Møller, J. (2011). Muligheder og begrænsninger for ældres friluftsliv. In: Haahr, J. & Andkjær, S. (red.). *Muligheder og begrænsninger for friluftsliv*. Odense: Syddansk Universitet, 69-76
- Hvidberg-Hansen & Oelsner, G. (red.) (2008). *Livslust. Sundhed – Skønhed – Styrke i dansk kunst 1890-1940*. Fuglsang Kunstmuseum og Fyns Kunstmuseum/Odense Bys Museer
- Haahr, J. (2013). *Barrierer og muligheder for friluftsliv*. Odense: Syddansk Universitet, ph.d.-afhandling under bearbejdelse
- Jespersen, E. (2000). Døden og medmennesket i spejldans – mellem ånd og frihed. In: *Kompetence og demokrati*. Vingsted: DGI. 15-22
- Larsen, S. H. (2014). *Parkour mellem leg og læring*. Odense: Syddansk Universitet, ph.d.-afhandling under bearbejdelse
- Liedtke, G. & Lagerstrøm, D. (Hrsg) (2007). *Friluftsliv. Entwicklung, Bedeutung und Perspektive*. Aachen: Meyer & Meyer.
- Mandelbrot, B. (1983). *The Fractal Geometry of Nature*. New York: Freeman. Først på fransk 1977
- Præstholm, S. (1996). *Brugsnatur. Friluftsliv i fremtidens landskab*. Gerlev: Gerlev Idrætshøjskole
- Safranski, R. (2007). *Romantik. Eine deutsche Affäre*. München: Carl Hanser

Sandell, K. & Sörlin, S. (red.) (2008). *Friluftshistoria. Från "hårdande friluftslif" till ekoturism och miljöpedagogik*. Stockholm 2.uppl.

Sloterdijk, P. (1998-2004). *Sphären*. Bd.1: *Blasen*. Bd.2: *Globen*. Bd.3: *Schäume*. Frankfurt/Main: Suhrkamp

Stoltze, M. 2010: *Danmarks nationalparker*. København: Lindhardt & Ringhof
<http://dansknatur.wordpress.com/2012/10/16/ny-start-for-danmarks-nationalparker-i-2013/>

Wedemeyer-Kolwe, Bernd (2004). *"Der neue Mensch". Körperkultur im Kaiserreich und in der Weimarer Republik*. Würzburg: Königshausen & Neumann

Wissenschaftlicher Beirat Globale Umweltveränderungen (WBGU): *Report 2000*, refereret i: *Die Zeit*, 14.sept.2000, s.33